

Kirkehistorisk Folkelæsning

Ugeskrift for lutherske Christne.

Nr. 1-26.

Gammel-Lutheranerne i Jylland

I.

De stærke Jyder.

Reiseminder fra 1841 af Jac. Chr. Lindberg.

De meget usammenhængende Rygter, hvoraf man hidtil kjendte og bedømte "de stærke Jyder", der i Almindelighed sagdes at udgjøre et ganske særeget lille Religions-Parti i Landet, bestaaende mestendeels af rene Fanatikere, opfordrede mig til, ved mit sidste Ophold i Jylland, at erkyndige mig nøiere om disse Folks Anskuelse og kirkelige Stilling, og om de borgerlige Forfølgelser, som de i nogle Aar vare udsatte for og havde baaret med en Styrke, der gav Anledning til, at de fik Navnet "*de Stærke*". Da jeg blev personlig bekjendt med Flere af dem og kom i Besiddelse af adskillige Dokumenter, som oplyse baade deres Betragtning af det christne Liv og tildeels de Forfølgelser, de have lidt, og jeg saaledes seer mig istand til at give een i det Væsentlige paalidelig Underretning om deres kirkelige Stilling og Forhold, og berigtige en Betragtningssmaaede af dem, som ikke ualmindelig har dannet sig efter de usikre og forvirrede Rygter, troer jeg, at det vil være mine Læsere kjært at see en Beretning om dem fra min Haand, om den end ikke i alle Henseender kan være tilfredsstillende; thi for at den kunde være det, maatte jeg have opholdt mig længere iblandt dem, end Omstændighederne dengang tillod.

"De stærke Jyder" findes i Bjerre, Hatting og Nørvangs Herreder, navnlig i Raarup, Korning og Øster-Snede Sogne, altsaa Norden og Nordost for Veile, forholdsviis i et ringe Antal, og de adskille sig alene fra Troende andre Steder i Landet ved den Fasthed, hvormed og det Omfang hvori de holde paa de ældre Kirke-Læreres Bøger, navnlig paa Luthers og Pontoppidans i Dogmatiken, Kingos i Psalme-Sangen, saa dersom man vilde sige, at Pontoppidans Forklaring hos dem havde samme Anseelse som symbolske Bøger ellers havde mellem Fædrene, gjorde man dem ikke egentlig Uret, eller gav i Korthed en uforsvarlig Skildring af dem. Naar man derfor lærer dem nøiere at kjende, maa man troe sig hensat omtrent et heelt Aarhundrede tilbage i Tiden, thi som alvorlige Christne dengang maatte tænke og handle, saaledes tænke og handle de endnu; og det er deres Om-sorg for at forplante ikke alene den christne Tro til deres Børn, men ogsaa den christelige Troes Udvikling, som den dengang var uforandret og uforvansket, der ikke alene har givet dem Udseende af at danne et særeget Parti, men foranlediget deres Modstand mod Bru-gen af nyere Lærebøger og paadraget dem den Forfølgelse fra Øvrighedens Side, hvorunder de i længere Tid sukkede i Løn, men som de dog bar med en Taalmodighed, der aftvang selve Øvrigheden Høiagtelse og førte endelig til den Seier, for hvilken de kjæmpede.

Den første offentlige Modstand mod de nye Bøger, som mærkedes paa denne Egn, mødte den evangeliske Psalmebog, strax ved Aarhundredets Begyndelse, da Præsten i Nebsager, eller rettere en daværende Capellan Friis, vilde indføre denne i Nebsager og Bjerre Sogne. I Nebsager havde kun Faa udtrykkelig erklæret sig mod de nye Psalmers Brug, men da der dog var en Meningsforskjellighed iblandt Gaardmændene - det lader nemlig ikke til, at man der har spurgt om Huusmændenes Mening — tog Capellanen først

Cancelliets Approbation paa Forandringen før han indlod sig paa Forsøget; men da det kom til Virkelighed i Livet sang Velynderne af de gamle Psalmer ligefuldt disse, og efterat Capellanen havde prøvet denne Kamp i otte Søndage og stadig havde fremmed Hjælp – eengang skal han endog have havt "3 Las Degne" til Understøttelse for den "evangeliske" Psalmebog, maatte han opgive Forsøget, og end denne Dag har Nebsager Sogn bevaret den gamle Psalmebog. Dette skete 1801. Derimod blev den evangeliske Psalmebog ved samme Tid indført i Annexet Bjerre, trods Manges Ønske. Denne første stærke Yttring af Nøgles Kjærlighed til de gamle Psalmer i Nebsager Sogn havde imidlertid ikke videre Følger; de havde naaet deres Ønske, de bleve ikke dragne til Ansvar, som om de havde gjort noget Ulovligt, og i Nabosognene kom det i disse Aar ikke til lignende Kampe. Først ved Aaret 1812 sporer man paa denne Egn (Hatting Herred) en alvorlig Modstand mod Brugen af *Balles* Lærebog. En Mand fra Ikjær i Raarup Sogn, *Mathis Nielsen*, fattede først Mistanke til Lærdommens Reenhed i *Balles* Lærebog; det kom paa Tale i en videre Kreds og Flere overbeviste sig om, at den indeholdt nogle uforsvarlige, med den gamle Lærdom uforenelige Sætninger. I Korning (Hatting Herred) tog en Smed ved Navn *Hans Nielsen* to Børn af Skolen paa denne Grund; men da Præsten, Hr. Kjær, føiede sig i at confirmere dem alene efter Luthers Catechismus, syntes hele Vanskeligheden at kunne været hævet; men formodentlig tabte han Taalmodigheden, da en anden Mand, *Therkild Pedersen*, derpaa tog sine Børn fra Skolen paa samme Grund, og saameget viste sig snart, at det ikke var fordi han ansaae deres religieuse Anskuelse for taalelige, han havde føiet sig efter dem. I en Skrifte-Tale erklærede han nemlig noget derefter, "at de som Jannes og Jambres stred mod den Helligaand og modsatte sig Guds Evangelium." Dette kunde de ikke finde sig i, og da de kom udenfor Kirken opfordrede Smeden Præsten til at sige, hvori han stred mod Guds Evangelium.

Da Præsten ikke vilde indlade sig derpaa, men gaae bort, greb Smeden ham ved Armen og sagde, "bie og siig det;" men Præsten raabte, at han vilde slaae ham og kaldte Flere af Menigheden til Vidne derpaa. Derover kom Smeden saaledes i Iver, at han spyttede ad Præsten og raabte "fy for en Præst, han er en Djævlens Præst." Det var denne Scene paa Kirkegaarden og egentlig ikke Bøndernes Utilfredshed med *Balles* Lærebog, der foranledigede retlig Undersøgelse; men Krigen var nu engang begyndt og Striden om Lærebog blev naturligviis dragen ind under den. Processen kom saaledes ikke til at røre Smeden alene; fem Andre bleve dømt tilligemed ham. Sagen stod paa i 3 Aar, i hvilken Tid deres Børn hverken mødte i Skolen eller ved Præstens Catechisationer. Imidlertid var Forordningen af 1814 om Skolevæsnet, der indfører daglige Mulkter for Skole-Forsømmelser, udkommen, og Følgen af den hele Fortrædelighed blev nu for det Første, at Smeden blev dømt i 1 Aars Tugthuusstraf; *Jens Iversen*, *Therkild Pedersen* og hans Kone *Marie Kathrine*, *Matthis Iversen* og *Morten Johansen* af Ølsted Mark bleve satte paa Vand og Brød, de to sidste i 10, de første i 15 Dage; *Jens Iversen* havde desuden ved Udpantning mistet hans egne og hans Kones Klæder, 1 Kakkellovn og 3 Kjedler; man skrev desuden alle Kreaturerne, men de bleve dog ikke solgte. Efterat Smeden havde udstaaet Tugthuusstraffen, og Stillingen med Hensyn til Børnenes Skolegang ved hans Hjemkomst endnu var lige den samme, tog han med *Therkild Pedersen* til Kjøbenhavn for at søge Hjælp hos Kongen selv. Under deres Ophold i Kjøbenhavn taledes Kongens Skriftefader *Liebenberg* med dem, og da han ikke fandt, at de førte nogen fra Statskirkens symbolske Bøger afvigende Lærdom, blev deres Stilling ogsaa forbedret. Den bestandige Mulktering hørte op. Imidlertid vare de satte i Ban af Præsten, og i samfulde 7 Aar negtede han dem Nadveren, fordi de absolut vilde have deres Børn underviste i *Luthers* Catechismus og *Pontoppidans* Forklaring over den! Ved en Klage over Præsten for Provst og Biskop blev denne Bansættelse endelig hævet, og da Consistorialraad *Bechmann*, der selv var af den gamle Tro, blev Præst i Bjerre Herred i Raarup Sogn, og han ikke havde noget imod at

undervise Confirmanterne efter *Pontoppidans* Forklaring, blev deres Stilling taalelig, da der nu dog var een Præst, som vilde confirmere deres Børn.

Endeel Aar senere begyndte lignende Stridigheder i Øster -Sned Sogn i Nørvangs Herred. Modsætningen mellem Gammelt og Nyt mærkede man først her i en Strid med Præsten om den nye Psalmebogs Indførelse 1817. Præsten og Degnen sang i den nye, en stor Deel af Menigheden i den gamle. Efterat de havde endt den kortere Psalme i den nye Psalmebog, gik Præsten paa Prædikestolen; her ventede han taalmodig til de af Menigheden havde sunget den langt længere Hoved-Psalme til Ende; men da de derpaa begyndte at synge den Psalme, hvormed Præsten først skulde gaae paa Prædikestolen efter den gamle Psalmebog, tabte han Taalmodigheden og forlod baade Prædikestol og Kirke. Næste Søndag var der Altergang. Alt gik til som foregaaende Søndag; men da Præsten havde forladt Kirken ikke alene uden at prædike, men ogsaa uden at forvalte Nadveren, skikkede de ham Bud, om han vilde gjøre sin Embeds-Gjerning, eller om de skulle see sig om en anden Præst. Dette bevægede ham til at komme i Kirken igjen og forvalte Nadverens Sakramente. Denne Strid blev ved til Reformationsfesten 1817; paa denne Dag gav Præsten efter og Menigheden beholdt de gamle Psalmer, og denne Strid havde ikke videre Følger. Men 1830 eller 1831 bemærkede en Bonde der i Sognet, *Mads Andersen* i Gammel-Sole, at *Thonboes* Bibelhistorie, som brugtes i Sognets Skole, indeholdt uchristelige Sætninger, og da han i den Anledning kom i Strid med Præsten, bragtes han ogsaa til at see nøiere paa *Balles* Lærebog, og han fandt da ogsaa Sætninger i den, som han ikke kunde rime med Christendommen. Denne baade ivrige, velbegavede og efter sin Stand og Stilling noget belæste Mand taledes til Flere, og en Deel kom til samme Overbeviisning som han. Følgen heraf blev nu vistnok, at de ingenlunde vilde tillade, at deres Børn bleve underviiste enten efter *Thonboes* Bibelhistorie eller *Balles* Lærebog, men fra Skolegangen holdt de dem ikke, men sendte dem bestandig i Skole med en ældre Udgave af *Luthers* Catechismus og *Pontoppidans* Forklaring. Skjøndt Børnene paa denne Maade ikke kunne siges at forsømme Skolegangen og Forordningen af 1814 forsaavidt ikke kunde anvendes paa dette Tilfælde, bleve Forældrene dog mulkterede efter denne Forordning som om deres Børn forsømte Skolen. Mulkterne løb op, Forældrene bleve udpantede og satte paa Vand og Brød; men de bleve stadig ved deres Paastand; det var dem en Samvittigheds-Sag; og naar Præsten undrede sig over denne Paastaaelighed og lastede den Vægt, disse Folk lagde paa Valget af Bøger, glemte han, at han ved at tvinge dem til Bøger, som de nu ikke kunde fordrage, i det Mindste gjorde sig skyldig i den samme Feil, som han lastede dem for; thi holdt Præsten og Øvrigheden ikke ligesaa stivt paa *Thonboes* Bibelhistorie og *Balles* Lærebog som Bønderne paa *Pontoppidans* Forklaring og *Luthers* Catechismus? og gik Præsten ikke endnu langt videre i sin Paastaaelighed, da de kun forlangte Frihed for dem selv, men han fordrede Magt over dem, og anvendte virkelig al den borgerlige Magt, der stod til hans Raadighed.

Bønderne bleve udpantede uden al Skaansel; Klæder, Dyner, Gryder, Kjelder, Køer og Faar bleve dem fratagne; de bleve kastede i Fængsel, i kortere eller længere Tid satte paa Vand og Brød, og det kun fordi de ikke kunde overbevise sig om, at de nye Bøger indeholdt den gamle Lærdom, og de ikke for nogen Priis vilde opgive deres Ret til at forplante den christne Troe, – hvortil de regnede hele *Pontoppidans* dogmatiske Udvikling af Troen – uforfalsket til deres Børn. Blandt de Udpantede blev *Hans Laursen* haardest medtaget; paa Vand og Brød sad *Mads Andersen*, *Niels Johansen*, *Christopher Nicolaisen* og *Mads Nielsen* i kortere eller længere Tid. Under denne Nød, der var haardest fordi den syntes aldrig at skulle faae Ende, fordi hverken Læg eller Præst tog sig af dem, bleve de dog altid frimodige og i Skrivelser fra dem fra de haardeste Aar, 1834-1836, sporer man hverken forknyt Forsagthed eller fortvivlet Overmod; de udtale ganske roligt deres Overbeviisning, og ere rede til hellere at opoffre deres Liv end tilstæde, at deres Børn undervises efter Bø-

ger, som de ansaae for at indeholde falsk Lærdom. En Skrivelse fra Aaret 1834 ligger for mig, og den lyder saaledes:

Skrivelse til Amts-Skole-Directionen for Veile Amt.

Da vi Undertegnede ere advarede, at vore Børn ikke maae komme i Skole med anden Lærdom end *Balles* Lærebog og den saakaldte Udgave af Luthers Catechismus¹ da tager vi os den underdanigste Frihed at tilmelde Deres høie Amts Skole-Direction, at vi ikke kan antage denne Lærdom til vore Børn, da det er en fordømmelig Synd, at gaae mod sin Samvittighed og modtage en Børnelærdom, som ikke er den rene lutherske Lærdom, som vi selv have lært i vor Ungdom; thi denne Udgave er os altfor liden og ringe til at vi skulle antage den for *Luthers Catechismus*; og *Balles* Lærebog er altfor stridig baade mod Lutheri Lærdomme og *Pontoppidans* Forklaring og den hellige Skrift til at vi skulde kunne antage den enten som en Hoved-Lærdom for vore Børn eller som en Forklaring over Catechismussen; thi eftersom Lutheri Lærdom er den samme som Christi og Pauli, da staaer den saa fast, at Helvedes Porte Intet kan formaae imod den, og vi umulig kan give Slip paa samme.² Thi i *Balles* Lærebog staaer: den almindelige Fordærvelse hos Menneskene bestaaer fornemmelig deri, at de ikke bruge deres Forstand til sund Eftertanke. Det er ikke som Skriften siger: at vor Forstand er formedelst Synden fordærvet, og vi kan ikke udrette noget Godt eller modstaae Fordærvelsen, men Gud maa gjøre det altsammen.

Af denne Skrivelse er jeg kommet i Besiddelse af to Afskrifter, som ikke ere ganske eenslydende. I den ene staaer der istedetfor disse Ord "og vi umuligt kan give Slip paa samme" følgende: "Da kan vi ikke lade os tvinge enten ved Lokkelser eller Trusler fra vor Daabes Pagt, saa tandt vi vil, at Gud ei skal forskyde os fra sin Naade; thi Luthers Lærdom lærer og advarer os imod Djævlens Fristelser, men den nye Lærebog tier ganske stille dermed, ligesom Djævelen ikke var til, eller vilde gjøre os nogen Skade." Da den ene Afskrift har baade Datum og Underskrifter, har jeg holdt den for den paalideligste og bestemt mig for at aftrykke den.

Der staaer ogsaa i Lærebogen: vi maae tragte efter at vorde Gud lige paa Ny og derfor daglig stræbe at tiltage saavel i Kundskab som i Retskaffenhed, at vi saaledes kunde blive til ny og bedre Mennesker. Dette var reent at forkaste baade Gud og hans Ord og Aand tilligemed de tvende Sakramenter, som ganske fornyer og gjenføder Menneskene foruden sin Stræben efter Kundskab eller Retskaffenhed; thi førend et Menneske er bleven igjendødt og fornyet, kan det ikke tiltage i Kundskab eller Retskaffenhed, som kan være Gud behagelig, men meget mere er det ham en Vederstyggelighed at ville forny sig selv ved Retskaffenhed. Ligeledes staaer der i Lærebogen: vi maae tragte efter at forhverve os Ære eller Agtelse og Tillid blandt vore Medmennesker. Dette er ikke som Jesus siger: at de som tragte efter Ære hos Menneskene, de have deres Løn borte. Og *Johan Arendt* siger i sin Bog: Egen Ære, det er et Affald fra Gud, det er Afguderi, det er af Djævelen, den er Guds Ære imod og dens afsagte Fjende, ja den fylder Andres Hjerter med Forgift, den har

¹ "Den saakaldte Udgave af Luthers Catechismus" er Vaisenhuus Udgaven af Catechismen, som Bønderne for dens Kortheds Skyld i Almindelighed ansee for uægte. Udeladelsen af "Sentenserne af Guds Ord" vil vel Alle ansee for uforsvarlig, om de end veed, at de ikke vare samlede af Luther selv; men Bønderne, der ikke kjende Literær-Historien, har holdt dette og flere yngre Tillæg for at være af Luther selv, og man gjorde sig i hine Aar ikke engang den Uleilighed at oplyse Folket om Grunden hvorfor denne Catechismus var bleven saa kort.

² Af denne Skrivelse er jeg kommet i Besiddelse af to Afskrifter, som ikke ere ganske eenslydende. I den ene staaer der istedetfor disse Ord "og vi umuligt kan give Slip paa samme" følgende: "Da kan vi ikke lade os tvinge enten ved Lokkelser eller Trusler fra vor Daabes Pagt, saa sandt vi vil, at Gud ei skal forskyde os fra sin Naade; thi Luthers Lærdom lærer og advarer os imod Djævlens Fristelser, men den nye Lærebog tier ganske stille dermed, ligesom Djævelen ikke var til, eller vilde gjøre os nogen Skade." Da den ene Afskrift har baade Datum og Underskrifter, har jeg holdt den for den paalideligste og bestemt mig for at aftrykke den.

fældet mange Mennesker og Engler, den berøver Gud sin Ære og fordærver alle gode Gaver; de som søge deres Ære, leve ikke i Christo. Ligeledes staaer der ogsaa i Lærebogen: vi haver ingen Ret til at fordømme noget Menneske for sine urigtige Meningers Skyld, eller fordi de bekjender sig til en anden Religion. Skal vi da kalde enhver Religion lige god, eller hvormed skal vi forsvare den christelige Religion enten for Børn eller Tyende, dersom vi ikke maa fordømme de andre; siger Jesus ikke selv, at hvo som troer og bliver døbt skal blive salig, men hvo som ikke troer, skal fordømmes, og at de som stiger andensteds ind, de ere Tyve.

Nu er det vor underdanigste Begjæring, at bønfalde den høie Amts Skole-Direction om at beholde vores Frihed til at faae vore Børn oplærte i den christelige Børne-Lærdom, som er reen og uforfalsket, først og fornemmelig *Luthers* Catechismus og dertil en Forklaring som er reen og overeensstemmende med Guds Ord, og vi veed ikke af nogen bedre at sige end *Pontoppidans* Forklaring, og da Guds Ord giver os den Frihed at prøve alle Ting og beholde det Bedste, saa haaber vi om Dem, at De ere indsatte baade af Gud og Hans Kongelige Majestæt til at forsvare den rene Lærdom, at De lader os beholde vores Frihed i at faae vore Børn oplærte i samme; thi vi forlange ingen anden Frihed end den som er enhver Christen given i den forhen fattede Symbolum tilligemed den angsburgiske Confession og Danske Lov. Enten nu vore Børn skal lære i Skolen eller hjemme, det staaer til Dem, men fra den rene Lærdom kan vi ikke lade os rokke under Saligheds Forliis, da vi have indgaaet den Pagt i Daaben for vore Børn, at lade dem oplære i den christelige Børne-Lærdom, som alene grunder sig paa Guds forbarmende Naade i Christo formedelst Troen, men ikke i egen Retfærdighed, Dyd og Gjerninger, som den ny Lærebog lærer: thi hvor Guds Ord er borte, der gaaer Gud selv Mennesket forbi og forlader ham; eftersom Du har forkastet Herrens Ord, saa haver Herren forkastet dig, 1 Sam. 15, 23.

Paa denne Grund er vi nødsagede til at frasige os den ny Lærebog med al dens Anhang, i den hellige Trefoldigheds Navn, det maa koste Liv og Gods og hvad Lidelser Herren tilsender os; thi uden hans Villie kan ikke et Haar røres, skjøndt det er ikke hans behagelige Villie, at Nogen skal forfølges for Sandheds Skyld, men han haver dog tilladt, at mange gudfrygtige Mænd, ja hans egen Søn er bleven forfulgt indtil det Yderste af Djævelen og hans Medhjælpere.

Øster-Snede, den 20de Februar 1834.

Mads Christensen. Mads Andersen. Christopher Nicolaisen.

Laurs Mortensen. Christen Sørensen. Karen Rasmus-Datter.

Den billige Begjæring, at Forældre, som sætte saadan Priis paa Brugen af visse Bøger ved deres Børns Underviisning, Bøger, mod hvilke der fra Statskirkens Side Intet kan være at indvende, maatte faae Tilladelse til, i deres egne Huse at faae deres Børn underviste i dem, blev ikke opfyldt; de skulde tvinges til at handle mod deres Overbeviisning.

Af den ovenanførte Skrivelse seer man, hvilke Indvendinger de gjorde mod *Balles* Lærebog, paa hvilke Grunde de forkastede den, som indholdende vrang Lærdom, og man vil ikke undre sig over, at den Forkastelses-Dom, de havde fældet over *Balles* Lærebog, snart udstraktes til den højærværdige Biskop selv. Men dersom man strax havde indrømmet deres billige Begjæring med Hensyn til deres Børns Underviisning, indrømmet hvad Sandhed er, at *Balles* Lærebog i flere Stykker staaer tilbage for *Pontoppidans*, skulde det været paafaldende, om de ikke havde ladet sig oplyse om, at deres Indvendinger mod *Balles* Lærebog oftere træffe ikke denne, men deres Fortolkning af dens Udtryk, at deres egen Talebrug oftere er nok saa ubestemt som den de anke over hos *Balle*, og trænger ogsaa til at tages i den bedste Mening; nu derimod, da man vilde tvinge deres Samvittighed med Hensyn til deres Børns Underviisning, maatte enhver saadan Tale til

dem, om den har været forsøgt, blive uden Frugt og Forfølgelsen maatte avle en bestandig stigende Modbydelighed mod de Bøger, de allerede fra Begyndelsen havde Meget og tildeels med god Grund imod.

Under Forfølgelsen viste de ikke alene en urokkelig Fasthed i at holde deres Børn fra Brugen af hine Bøger, men en stor Taalmodighed under de Byrder, man lagde paa dem, skjøndt de visselig vare tunge. Uden Knur saae de sig udpantede; i Fængslet sang de Lovsange til Herrens Priis. „Herrens Villie skee“, det var gjerne hvad man hørte af dem ved saadanne Leiligheder. Kun eet Exempel har jeg hørt fortælle paa, at een af dem ved en Udpantning glemte denne Rolighed, og mindede en af Udpantnings-Mændene, der muligt har pukket paa gode Gjeringers Fortjenstlighed, om at han havde bedrevet Hoer; dette var en Kone dette overgik, hun blev derfor stævnet og dømt fra sin borgerlige Ære. Engang vilde Udpantnings-Mændene være saa føielige at lade Manden selv bestemme hvad de skulle tage; hvad han helst vilde undvære maatte han flye dem. Nei, svarede han, aldrig skal jeg give Eder Noget, tager I selv hvad I har Magt til. Han gav saaledes efter for Magten, men indrømmede ingenlunde Retmæssigheden af den Fremgangsmaade, der brugtes imod ham.

Under denne vedholdende Forfølgelse begyndte disse Bønder at henvende sig til Majestæten selv med Bøn om Frihed for Mulktering og Udpantning, og de tilbød at holde en seminaristisk dannet Skolelærer til deres Børns Underviisning og ligefuldt svare deres Deel til Sognets Skolevæsen; men øieblikkelig blev deres Stilling dog ikke bedre. De tabte imidlertid ikke Modet, men indgav flere Ansøgninger efter hinanden fra Aaret 1834 af. Een af disse Skrivelser fra Aaret 1835 skal jeg her meddele.

Ansøgning til Kong Frederik den Sjette.

Da den barmhjertige og miskundelige gode Gud i Himmelen haver af sin store Naade og Godhed givet os sine hellige og saliggjørende Ord og rene Lærdomme baade for os og vore Børn, er det vor underdanigste Bøn og Begjæring til Deres Kongelige Majestæt, i den Herres Jesu Christi Navn, at bønfalde Deres K. M. paa det Underdanigste i samme Jesu Navn, at Deres K. M. allernaadigst vilde forskaane os for disse utaalelige Mulkter og Udpantning tilligemed de Straffedomme, som vi behandles og trues med, da vore Børn gaaer i Skolen; thi vi veed ingen Anden at henvende os til end Deres K. M., som er Landets og den christelige Kirkes Fosterfader og Forsvar, om Frihed til at faae vore Børn oplærte og confirmerede med den rene christelige Børne-Lærdom, som vi ved Daaben haver indgaaet for dem, da det er mod vor Samvittighed og en fordømmelig Synd at gaae den imod, saa er det os umuligt at antage den ny Lærdom til vore Børn. Paa denne Grund haaber og troer vi ogsaa om Deres K. M. som vor gode Landets Fader, at de befrier og forskaaner vor Samvittighed for den ny Lærdom og os for disse utaalelige Mulkter. Da vi ingenlunde kan give Slip paa det rene Guds Ord og Børne-Lærdom, som vi finde det gamle at være en reen og uforfalsket Børne-Lærdom, og vi ere villige til at holde en Seminarist-Skolelærer til vore Børn og tillige en Skole, hvori vore Børn kan blive oplærte i det rene Guds Ord og gamle Lærdom, uden at forlange noget Afdrag fra Hoved-Skolen. Da vi nu ikke troer eller er vidende i, at vores underdanigste Bøn og Begjæring er stridende imod vor Lands Love, saa bede vi da paa det Ydmygste og Underdanigste vor gode Landsfader Deres K. M. at vores Bøn og Begjæring maatte i Guds Navn blive antagen og bønhørt. I lige Maade bede vi paa det Ydmygste og Underdanigste, at Deres K. M. ikke mishages eller fortørnes over vores megen og saa ofte gjentagne Ansøgning, da vi efter vores Samvittighed tilligemed Bibelens rene Ord samt Moses Exempel umuligt kan give Slip paa at anholde, ja bønfalde og bede Deres K. M., at Deres K. M. for Guds og Jesu Christi Navns Skyld i Naade vilde antage og bønhøre os og vore Børn med Befrielse og Forskaanelse fra den ny Lærdom og disse utaalelige Mulkter. Men skulde det saa være, at Deres K. M. haver med Guds behagelige Villie og Raadførelse besluttet, at vi skal lide For-

følgelse og Lidelser for vore Børns og den rene Lærdoms Skyld baade med Legem og Gods, saa vil vi endog takke Gud for en reen Samvittighed heri, da ere vi ogsaa i den hellige Trefoldigheds Navn villige til at tage imod samme, og da beder vi til Gud i Himlen for Jesu Navns Skyld, at vi maa lide som Jesu sande troende Discipler og Efterfølgere og ved Enden af al Lidelse indgaae til den evige Herligheds Krone. I lige Maade bede vi til Gud i Himmelen, at han for sin kjære Søns Skyld vilde i Naade og Forbarmelse see ned til vores gode Konge og Landets Fader, Deres K. M. i disse sidste vanskelige og farlige Tider, da Djævelen med Vantro og falsk Lærdom søger at indsnige sig. Ja vi ønsker og beder det Samme for Deres Majestæt Dronningen, samt det ganske Kongelige Herskab og Adelskab, samt alle verdslige og geistlige Øvrigheds- og Embeds-Mænd tilligemed alle Underdanere, som troe til det evige Liv paa den korsfæstede Herre Jesum, at vi alle maatte paa Dommens Dag staae kronede for Gud som aandelige Præster og Konger, beklædte med Christi fuldkomne Retfærdighed, og ingen Persons Anseelse skal da finde Sted.

Østersnede Sogn, den 3die Juli 1835.

Mads Andersen. Christen Jørgensen. Niels Johansen.

Laur Mortensen. Hans Lauritzen. Christopher Nicolaisen.

Christen Sørensen. Mads Nielsen.

Foruden en Række af lignende Skrivelser til Kongen, lykkedes det ogsaa *Mads Andersen* at faae Audients i Veile hos Kong Frederik den Sjette og mundtlig klage deres Nød for Majestæten, en Lykke, som han maatte sætte saameget større Priis paa, som man tidligere havde negtet ham Pas til at foretage en Reise til Kjøbenhavn i dette Ærinde. Da Kongen personlig var bleven bekendt med deres Stilling, bleve de en Tid efter kaldte for Biskop *Tage-Müller* i Ribe; men skjøndt Biskoppen ingenlunde vilde foretrække Vaisenhuus-Udgaven af Luthers Catechismus for de almindelig brugte her i Landet, eller vilde negte, at Pontoppidans Forklaring indeholdt den sande christne Tro og uden Tvivl har viist al den Eftergivenhed han meente at kunne, vilde han dog ikke lade Biskop Balles Lærebog uforsvaret, men navnlig overtude dem om, at naar Ordene i denne toges i den bedste Mening, stred de ikke mod Christendommen, og denne Forhandling synes derfor snarere at have ført ind paa dogmatiske Undersøgelser, end til det simple Spørgsmaals Besvarelse: hvorfor disse Mænd ikke maatte lade deres Børn undervise hjemme efter Bøger, mod hvis Indhold der fra Statskirken Side Intet kunde være at indvende, og benytte den Frihed, som Forordningen af 29de Juli 1814 § 18 udtrykkelig indrømmer Forældre. Forhandlingerne førte derfor ikke heller til det forønskede Maal; thi vel standsede Mulkteringerne 3-4 Maaneder, men toge derpaa deres Begyndelse igjen.

Bedre blev Stillingen da en ung Mand, *Grauer* blev Capellan hos Præsten i Øster-Snede. Han fandt nemlig, at det var en utaalelig Fremgangsmaade med denne bestandige Mulktering og han foranledigede, at Skole-Commissionen lod være at udpante for en Sum af 130 Rdlr., hvortil Mulkterne da vare opløbne igjen. Dette stod hen en Tid, men Følgen blev, at Øvrigheden paalagde Skole-Commissionen at betale de 130 Rdlr., som den ikke betimelig havde skaffet tilveie ved Udpantning. Dog blev det ikke taget saa strengt med Commissionen; paa indgiven Ansøgning eftergav Cancelliet denne Mulkten, og denne Eftergivenhed opmuntrede *Grauer* til fremdeles at afværge Udpantningerne, og i denne Henseende skal han have handlet i Overensstemmelse med Hr. *Zahle*, som da var bleven Provst, og har uden Tvivl havt Ribes højærværdige Biskops Bifald. Paa denne Maade ophørte Udpantningerne i Aaret 1837.

I samme Aar (1837) var deres Tal betydelig forøget paa denne Egn og Brugen af Balles Lærebog og Vaisenhuus-Udgaven af Luthers Catechismus mødte tillige Modstand i Horn-

strup, Greis og Hedensted Sogne; de vare ogsaa betænkte paa at henvende sig til Folke-
raadet i Viborg, for at formaae dette til at indgaae til Kongen med et Andragende om, at
de maatte nyde Samvittigheds-Frihed, og de forventede at finde en Talsmand for deres
Sag i Assessor (nu Justitsraad) og Herredsfoged *P. With*; de opsatte ogsaa under 25de
Februar 1837 en saadan Skrivelse til Folkeraadet, hvilken har Underskrifter fra Raarup,
Korning, Øster-Snede, Greis, Hornstrup og Hedensted Sogne; men indgiven blev den
ikke, fordi With fraraadte dem dette Skridt som unyttigt eller uhensigtsmæssigt; det var
langt fra, at han ikke personlig undte dem denne Samvittigheds Frihed; men at søge den
gjennem *Stænderne* ansaae han, *selv Stænder-Deputeret*, for det Urette og henviste dem
til *Kongen og det danske Cancellie*, hos hvem han ikke ventede de, naar de fik hans an-
befalende Erklæring med deres Ansøgning, skulde bede forgjæves. Nogen Tid gik imidler-
tid hen, inden de fulgte dette Raad af Hr. With, men da den gamle Consistorialraad *Be-
chmann* i Raarup, hos hvem de hidtil havde faaet deres Børn confirmerede, døde, og de
nu ikke paa hele denne Egn kunde finde en Præst, som vilde bruge de gamle Bøger ved
Confirmations-Underviisningen, blev deres Stilling atter saa fortvivlet, at de med Glæde
fulgte det givne Raad og tog mod det gjorte Tilbud. Deres Ansøgning til Kongen ledsage-
de Hr. With efter Løfte med en udførlig Anbefalings-Skrivelse, som i flere Henseender er
ret mærkelig og meddeles derfor i sin Heelhed.

Justitsraad Withs Anbefaling af SamvittighedsFrihed. ³

For nogen Tid siden blev jeg ved en Deputation fra de strengt Orthodoxe eller saakaldte
Opvakte i min Jurisdiction og i Nørvangs-Tørrild Herreder, anmodet om ved 50 næste
Stænderforsamling at antage mig deres Sag ved at indgive et Forslag til en Petition om, at
det maatte vorde dem tilladt at faae deres Børn confirmerede ikke efter Balles Lærebog,
men efter Pontoppidans Forklaring og Luthers gamle Catechismus. Jeg foreholdt dem, at
jeg ikke deelte deres religieuse Meninger, at jeg derfor rimeligviis vilde blive en slet Tals-
mand for dem, og at deres Ønske, fremsat gennem Stænderne, ikke i flere Aar maaskee
kunde ventes bevilget, og at deres Børn altsaa i lang Tid maatte gaae uconfirmerede og
at de derfor gjorde rettest i at indgaae med en Ansøgning til det Kongelige Danske Can-
cellie, og da de heri vare enige, lovede jeg at fremstille Sagen paa deres Vegne for det
høie Collegium. Af vedlagte tvende Skrivelser vil behageligst erfares deres Anskuelse af
deres Stilling i det borgerlige Selskab og deres Ankeposter imod Balles Lærebog. Skjøndt
jeg, som sagt, ikke deler deres religieuse Meninger, kan jeg dog ikke andet efter min fulde
Overbeviisning, end at raade til al mulig Skaansel mod disse Mennesker: thi jeg hylder
Frihed og afskyer al Samvittigheds-Tvang. For rigtig at bedømme mine Clients ulykkeli-
ge Stilling, er det nødvendigt at sætte sig ind i deres Anskuelser. De ansee flere af de i
Balles Lærebog fremsatte Sætninger for uchristelige, ja for saa farlige, at de udelukke
dem, som antage samme, fra Salighed i hiin Verden, og det er dem derfor vigtigere end
Liv og Gods, at deres Børn ikke blive oplærte i en Lære, hvorved de blive fordømte til Hel-
vede. For at undgaae dette, have de holdt deres Børn hjemme fra Skolen,⁴ men derfor
ikke forsømt deres Underviisning, ja jeg tør endog paastaae, at de ere bedre underviste i

³ Justitsraad With har paategnet den Afskrift, hvorefter Erklæringen her er trykt, saaledes: "Saaledes om-
trent lyder min Skrivelse til Cancelliet. Jeg havde vel først gjort et Udkast, men ved Reenskriften forandrede
jeg adskillige Steder og Udtryk, som jeg efter Hukommelsen her har indført, men jeg kan desaaarsag ikke
indestaae for, at denne Copi er ordlydende med Originalen; derimod er Meningen uforandret den samme."
Afskriften, jeg har til Afbenyttelse er uden Datum; Dokumentet er uden Tvivl fra 1838. Bøndernes hertil hø-
rende Ansøgning er jeg ikke kommen i Besiddelse af.

⁴ Dette gjælder vel om dem af Korning, muligt ogsaa Raarup Sogn; i Øster-Snede Sogn, navnlig i Gammel-
Sole By har de derimod, som ovenfor fortalt, bestandig sendt deres Børn i Skolen, men ere ligefuldt blevne
mulkerede som om deres Børn forsømte Skolen.

de almindelige Skolevidenskaber, end Bønders Børn i Almindelighed. De have med Taalmodighed fundet sig i at betale Skolemulkter og uden Knur eller Modstand ladet deres Indbo sælge til Dækning af disse, naar de ei have kunnet betale. Jeg har flere Gange været nødsaget til at sælge deres høist nødvendige Creaturer for Skolemulkter, og aldrig har jeg hørt et haardt Ord fra deres Læber; "Guds Villie skeel" var det eneste de sagde, naar jeg lod Koen trække ud af deres Gaard, for at sælge den. Naar deres Børn havde naaet den Alder, at de skulde confirmeres, sendte de dem over i Raarup Sogn til en Troesforvant og nu afdøde Consistorialraad Bechmann lod da Børnene sidde med Balles Lærebog for sig,⁵ men underviste og examinerede dem efter Pontoppidans Forklaring.

Saaledes gik det nogenlunde taaleligt for dem hidtil, men da Bechmann nu er død, og ingen anden Præst vil indlade sig paa den af ham brugte Udvei, ere de bragte til Fortvivelse. De kan ikke faae deres Børn confirmerede og derved admitterede til den hellige Nadvere uden at Børnene skal læse Balles Lærebog, eller efter deres Mening antage en Lære, der fører dem til Helvede. I begge Tilfælde see de altsaa deres Børns Salighed i Fare og føle sig høist ulykkelige. De føle med dem selv, at de i alle Henseender ere ligesaa gode og nyttige Statsborgere som de andre Medlemmer af Menigheden, og dette er Sandhed; thi mine Clienter hører ikke til de fanatiske Haugianer, men snarere til Hernhutterne, der ere taalte her i Landet.⁶ De ere tro i deres Arbeide, flittige og sædelige, give sig ikke af med at prædike offentlig, eller at gjøre Proselyter, men dyrker Gud paa deres Viis i Stilhed, og ere omgjængelige og velvillige mod deres Næste; kun taale de ingen Banden og Sværgeren, hvilket jo er roesværdigt, ei heller ville de arbeide om Søndagen; men derhos have de flere Gange udviist en Karakterfasthed i dette ene Punkt, som har forbauset mig, og det vilde være Synd at drive dem til det Yderste.

Erfarenhed har ogsaa viist, at Strengthed, anvendt for at undertrykke religieuse Meninger netop har virket til det Modsatte. Protestanterne og navnlig de strenge Puritaner og Covenanter i Skotland udholdt Martyrdød med Stolthed, og ved hver Henrettelse forøgedes deres Antal indtil man under Jacob den Anden indførte Indulgentsen. Da Modstanden ophørte, forsvandt snart alle Separatisters Sekter. Var det nu klogt, at lempe sig Noget efter disse Sektens Meninger, uagtet deres Formaal ei var indskrænket til Troen, men iblandet med politiske Hensyn, saa synes mig, at der her langt mindre kan være Grund til at anvende Strengthed, da det ene er en Troes-Sag her omhandles. Vel indseer jeg det Vanskelige ved at bevilge Ansøgningen; thi skulle disse have Lov at bruge Pontoppidans Forklaring, maatte Andre kunne forlange Fogtmans Theologie, Andre Kampes Ledetraad og atter Andre Hermans Lærebog, og saa fremdeles og Underviisningen blev derved yderst vanskelig for Præsten og tabte sin Fasthed, og det kan ikke ventes af mig, der ei er Theolog, at sige hvad man i dette Tilfælde burde gjøre. Imidlertid haaber jeg, at det høie Collegium ikke vil ansee det for ubeskedent af mig, idet jeg fremsender vedlagte Ansøgning underskreven af 41 Mænd, at yttre, at det vistnok vilde være ønskeligt og fornuftigt,

⁵ Jeg tvivler paa, at Hr. With her er rigtig underrettet, eller at Bechmann skulde have lagt noget Dølgmaal paa, at han brugte Pontoppidans Forklaring ved Confirmations-Underviisningen, hvilket ikke alene vilde klædt en Christen saare ilde i sig selv, men maatte i dette Tilfælde endog ansees for taabeligt, da det var velbekjendt hele Landet over, at han benyttede denne Frihed for at læmpe sig efter Forældrenes Ønsker, og det umuligt kunde være ubekjendt for hans geistlige Foresatte.

⁶ Det vil ikke undre Læserne, at see Hr. With paa Vildspor, naar han her vil bestemme til hvilket større religieust Parti disse Folk skulde henregnes, og man vil af ham ikke forlange Indsigt i hvad der skiller de enkelte Partier fra hverandre. Det er imidlertid saa langt fra, at disse Jyder ere Hernhutter, at de just danner en Modsætning til disse, hvorimod de har meget tilfælleds med Haugianerne, der deler deres Forkjærlighed for Pontoppidans Forklaring, og det er vist, at *Hans Nielsen Hauge* ved Aarhundredets Begyndelse (1804) just paa denne Egn fremkaldte en religieus Bevægelse, hvoraf Efter-Virkningerne endnu ere kjendelige. Hvorfra Hr. With iøvrigt har Benævnelsen fanatiske Haugianer, er mig ubekjendt; formodentlig er det kun tilføjet for at give Sætningen enten Runding eller en Slags Fyldning, uden at tilsigte Nogens Fornærmelse.

om disse Supplikanter blev givet et trøstende Svar og at det blev dem tilkjendegivet udtrykkeligt, at deres forskjellige Anskuelse af de omhandlede Troes-Lærdomme ikke skulde være til Hinder for deres Børn i at blive confirmerede, naar de for Præsten beviste, at de forøvrigt havde gode Religions-Kundskaber.

Den Følelse for Næstens Ret til SamvittighedsFrihed, som ledede Hr. Justitsraad With under Affattelsen af denne Erklæring, kunde saameget mindre forfeile sin Virkning, som Anbefalingen af Skaansel, den indeholder, er af en Mand, der ikke kunde ansees for at være partisk for dem, da han ikke deler disse Bønders religieuse Troe, og det Vidnesbyrd, han giver deres gode Forhold, maatte gjøre sig saa meget mere gjældende, som han allerede dengang i flere Aar havde været deres nærmeste Øvrighed og havt god Leilighed til at lære dem nøie at kjende fra denne Side. Virkningen udeblev ikke heller; Regjeringen tog Sagen under nøiere Overveielse og først i Aaret 1839 tillodes det dem at lade deres Børn undervise og confirmere efter de Bøger, paa hvilke de satte saa høj Priis. Denne Tilladelse meddeelttes ved følgende Cancellie-Skrivelse:

Cancellie-Skrivelse af 15de Januar 1839.

I Anledning af de flere som bekjendt hertil indkomne Begjæringer fra nogle af Øster-Snede Sogns Beboere om at deres Børn maatte fritages for at lære den til almindelig Brug i Skolerne autoriserede af afdøde Biskop Balle udgivne Religions Lærebog og den af Biskop Mynster besørgede Udgave af Luthers lille Catechismus og i sammes Sted bruge Pontoppidans Forklaring og en ældre Udgave af Catechismus, skulde Cancelliet herved tjenstligst tilmelde Hr. Stift-Amtmand og Deres Højærværdighed forsaavidt der i Deres fælleds Embeds-Distrikt findes Beboere, der nære samme Anskuelse, til behagelig Efterretning, at dette Collegium har tilskrevet vedkommende Skole-Direction og Biskoppen, at naar de saakaldte Opvakte ikke ønske at deres Børn deeltage i den offentlige Skole-Underviisning, saaledes som denne er ordnet, staaer det dem frit for, under lagttagelse af hvad den 18. § i Anordningen af 29de Juli 1814 for Almueskolevæsenet paa Landet foreskriver, paa anden Maade at drage Omsorg for disses Underviisning, uden at de formenes ved saadan Underviisning, hvad Religions Kundskab angaaer, at lægge Pontoppidans Forklaring og en ældre Udgave af Luthers Catechismus til Grund, dog at saadanne Børn ved den bemeldte Anordnings 25. § befalede Overhørelse have at møde i Skolen, for at gjøre Rede for hvad de have lært, og at de, naar de af Skole-Commissionen befindes at have erhvervet de Kundskaber, som ellers udfordres for at et Barn kan udskrives af Skolen, derefter af Præsten maa antages til Confirmation, naar de kunne gjøre tilbørlig og fornuftig Rede for den christelige Religions sande Lære, uden at der bliver at tage Hensyn til, om saadant skeer med de i den ene eller i den anden af disse Lærebøger brugte Ord.

Efterat Cancelliet har erklæret sig saaledes, er al Vanskelighed for Børnenes Underviisning og Confirmation forsvundet paa denne Egn, men med Hensyn til Skolen har Forholdene ikke ordnet sig eens. I Raarup Sogn har de aldeles taget deres Børn af Skolen og underholde selv en Skolelærer, der giver deres Børn fuldstændig Skole-Underviisning; i Kragelund By i Øster-Snede Sogn er samme Indretning nylig truffet; men i Gammel-Sole i samme Sogn deeltage Børnene i Skole-Underviisningen i Regning, Skrivning og Læsning, men nyde ReligionsUnderviisning udenfor Skolen af Gaardmand *Mads Andersen*. Saaledes har den i lang Tid forviklede og piinlige Stilling der fremkaldt en Skolegang, som man

maatte ønske almindelig, en Skolegang, hvor Børnene ikke tvinges til at deeltage i Religions-Underviisningen, men hvor denne overlades til Forældrenes egen Omsorg, medens disse, som i Reglen ikke kunne give sig af med deres Børns Underviisning i Skrivning, Regning osv., benytte den Skole, som de alligevel maa underholde.

Denne langvarige Forfølgelse har ikke kunnet blive uden Virkning paa de Familier, der have lidt under den; og den har ogsaa havt sin kjendelige Indflydelse paa dem. I religiøs Henseende kom de virkelig til at danne en særegen nøiere forbunden Kreds, som ikke kunde ansee Andre for deres Fuld-Brødre i Christo end dem, som ganske deelte deres Anskuelse og Lidelse; de stode derfor i disse Aar saagodt som uden al levende Berøring med andre Christne paa deres Egn, og uden nogen egenlig hjertelig Forbindelse med nogen Præst; selv Consistorialraad Bechmann var dem ingenlunde i alle Maader efter Ønske. Efterat Forfølgelsen nu er ophørt er der allerede begyndt en Forbindelse mellem dem og andre Christne paa Egnen, som rimeligviis vil bidrage til, at nogle af de skarpe Kanter vil blive afslebne og de efterhaanden faae Øine opladt for en Skilsmisse mellem hvad der er væsenlig for Christendommen og fornøden til Salighed, Barne-Troen nemlig, og hvad der hører til Troens Udvikling, der i de forskjellige Menneskealdrer ikke kan have een Form eller samme Udseende; men denne Forskjel har hidtil været overseet af dem, og deres Tilbøielighed til at gjøre Alt til Samvittigheds Sager har berøvet dem den Frihed i Christo, og den Munterhed i Troen, der burde herske iblandt os og som man ellers i større eller mindre Grad finder hos opvakte Lægfolk i Landet, og dette foraarsager dem endnu Bekymringer med Hensyn til deres Børns Underviisning, som de ellers skulde være frie for. Hertil regner jeg ikke alene deres Utilbøielighed til at lade deres Børn deeltage i Læse-Øvelser i Bøger, som ikke ere af gudeligt Indhold og fuldkommen rene i Læren efter deres Anskuelse, men især at de ikke uden Samvittigheds Besvær kunne lade dem deeltage i Legems-Øvelser (Gymnastik), for at de ikke skulle blive letsindige Mennesker. Denne Sag har været dem saa vigtig, at de allerede har henvendt sig med Bønsskrifter om Fritagelse for Gymnastik baade til Kongen og Dronningen, af hvilke efterfølgende Stykke, der giver en klar Forestilling om deres Standpunkt i denne Henseende, her optages.

Allerunderdanigst Ansøgning til Kongen angaaende Gymnastikken.

Da der for kort Tid siden er given Erklæring fra vores Herreds-Provst, at de Forældre, som selv maa lære deres Børn efter den 18. § i Skoleanordningen for Almueskolevæsenet for Landet af 29de Juli 1814 i Sammenhold med Cancellieskrivelse af 15de Januar 1839, at Børnene skal øve Gymnastik, da beder vi allerunderdanigst Deres Kongelige Majestæt om Frihed derfor, da det fører megen Letsindighed med sig, og den Grund som ved Guds Ords Underviisning skal plantes i Børnenes Hjerter fra Ungdommen af, bliver ved saadanne Øvelser svækket og nedbrudt, da vi vide af Guds Ord og egen Erfarenhed, at Naturen er af Adams Fald plat fordærvet og syndig, og vi have flere Vidnesbyrd af dem som ere voxne, og som i deres Ungdom have øvet Gymnastik, at de havde større Lyst til dette end til deres Børnelærdom, og da de siden kom i Kongens Tjeneste, var det dem til megen Hinder i at lære Exercits, fordi at dette der paa en ganske anden Maade skulde læres. Og da Hans Kongelige Majestæt efter ovennævnte Cancellieskrivelse af 15de Januar 1839 har forundt os denne Frihed, at lade vore Børn undervise og confirmere efter Pontoppidans Forklaring og en ældre Udgave af Luthers lille Catechismus, da bede vi allerunderdanigst, at Deres Kongelige Majestæt forunder os Frihed for Gymnastik-Øvelse, enten Forældrene selv lære deres Børn hjemme, eller Nogle af os blive enige om, selv at holde en Skole og Skolelærer for vore Børn efter ovennævnte Skoleanordnings 18. og 25. §, som Cancellieskrivelsen henviser til. Nu er det vores underdanigste Bøn og Begjæring, at Deres Kongelige Majestæt i Naade vilde bønne os, da vi ikke nogensteds finder i Guds Ord, at Gymnastik-Øvelse henhører til vor christelige Børnelærdom, hvorfor vi ikke med

god Samvittigheds Fred kan lade vore Børn øve Sligt. Paa disse foranførte Grunde bede og haabe vi, at Deres Kongelige Majestæt allerunderdanigst forunder os Frihed derfor.

Øster-Snede Sogn den 1ste August 1840.

Paa egne og de øvrige Opvæktes Bøn og Begjæring af ovennævnte Sogn
 allerunderdanigst

Mads Christensen. Christen Jørgensen.

En Skrivelse af samme Datum og lignende Indhold blev indgiven til Hendes Majestæt Dronningen, undertegnet af *Inger Marie Nis Datter* og *Ane Laurs Datter*, ligeledes "paa egne og øvrige Opvæktes Bøn og Begjæring af ovennævnte Sogn". Denne Ansøgning blev ikke bevilget, idet Cancelliet under 19de October 1840 tilskrev Skoledirectionen for Nørvangs og Tørrild Herreder blandt Andet "at der ikke sees nogen Grund til at undtage disse Børn fra de i Placaten af 25de Juni 1828 givne almindelige Bestemmelser om Gymnastik-Underviisningen". Dette Udfald af Sagen har imidlertid ikke forandret deres Tanker om Gymnastikken, thi i en senere Skrivelse af 7de December 1840 erklærede de vel, at det med Hensyn til dette Stykke "faaer saa i Guds Navn at have sin Tid", men de forvente, at Majestæten vel vil høre deres Bøn, da de "haaber dog ikke om vor allernaadigste Konge, at han forlanger hvad Guds er. Vore Børn ere Guds og vores, saalænge de ere i deres umyndige Aar og Alder, derimod naar de komme til deres myndige Aar og Alder, og ere duelige til at værne for Land og Rige, da overlade vi dem til Kongen og Regimentets Øvelse, og deri haaber vi i al Underdanighed vor allernaadigste Konges og Directionens [Amtskole-Directionens] Bifald".

Endnu har Regjeringen ikke givet noget endeligt Svar paa denne Skrivelse, men da den Gymnastik, som i det Mindste efter de udvortes Mærker at dømme øves i mange Skoler i Jylland, ikke kan bestaae i andet end at gaae paa Kanten af et Brædt og hoppe over en Snor, kan man vel forundre sig over, at Nogle kan have imod, at deres Børn deeltage i saadanne ikke halsbrækkende Øvelser (med mindre man i Øster-Snede Sogn skulde drive dette langt videre), men maa ogsaa forvente, at Regjeringen ikke lægger synderlig Vægt paa slige Ting, men føier sig i, at ogsaa denne Regel har sine Undtagelser, og da disse Folk ingenlunde har noget imod, at deres unge Mandskab øves i Vaaben til Kongens Tjeneste og Fædrelandets Forsvar, og det meget mere forekommer mig, at deres Formand *Mads Andersen* anseer det for sin Stolthed at have baaret Vaaben for Konge og Fædreland⁷ synes den religiøse Betænkelighed, der rører sig hos disse Folk, ikke at være af nogen for Borgersamfundet og det almindelige Lande-Værn farlig Natur, hvorimod en Nægtelse af saadant Ønske muligt kunde fremkalde langt betænkeligere Skrupler hos disse Folk.

Disse stærke Jyder, eller som de selv kalde sig "*de Opvakte*" holde bestandig gudelige Forsamlinger i deres egne Huse. De have hidtil ikke let givet nogen Adgang til dem, som ikke i Eet og Alt deelte deres religiøse Anskuelse og stod Last og Brast med dem mod Balles Lærebog, men efter at den vedholdende Mulktering er ophørt, ere de mindre utilbøielige til at indlade sig med andre Troende. I deres Forsamlinger holdes intet frit Foredrag; der bliver bestandig læst, og vel udelukkende af *Luthers* Prædikener; de afskye ikke alene alle støiende Forlystelser for dem selv; men selv Børnenes Lege holde de for Yttringer af den gamle Adam, der skal dødes; i disse Stykker ere de stive og paastaelige, men ellers i Livet føielige og omgjængelige Folk.

Om man end ikke kan sige, at de ere udbredte udenfor de tre Sogne Raarup, Korning og Øster-Snede, har deres Modstand mod Balles Lærebog dog vakt Opmærksomhed i en

⁷ Jeg slutter dette af en Yttring i en Lykønsknings-Skrivelse af 17de Juni 1840 til Kongen i Anledning af Majestæternes Kroning.

langt videre Kreds, og deres Antal, som foretrække Pontoppidans Forklaring for Balles Lærebog er ingenlunde ubetydelig baade i Jylland og Fyen. Paa mange Steder har Præsterne føiet sig efter Folkenes Ønsker, og confirmere deres Børn efter Pontoppidans Forklaring, paa andre have de gjort Indvending og paastaet, at Cancellieskrivelsen af 15de Jan. 1839 ikke kunde anvendes i deres Sogne, og man maa altsaa forvente en ny Cancellieskrivelse, der udvider denne Tilladelse udenfor den Kreds, for hvilken den nærmest er given.

Ritual-Forandringen efter det af Biskop Mynster foreslaaede Udkast ville de stærke Jyder, som man let kan slutte, ikke modtage; det var ikke tænkeligt, at de vilde gaae til Alters, hvor den gode Bekjendelse: "Det er Jesu sande Legeme", "det er Jesu sande Blod" ikke længer skulde ledsage Brødet og Vinen, eller at de ved Daaben vilde finde det taaleligt, at det stærke Vidnesbyrd om Menneskets Fald og Uværdighed skulde forties, for ikke at tale om de gennemgribende Forandringer, Udkastet har bragt i Forslag. I Ritual-Sagen har de allerede udtalt sig offentlig.

I Politiken ere de Konge-Magten og Statsforfatningen oprigtig hengivne, og ville sikkerlig heller lade Liv og Blod, end see Konge-Magten fravristet Majestæten og overført til en Folke-Repræsentation. Denne Kjærlighed til og Fastholden ved vor Statsforfatning er vel ikke særegen for dem, det er ikke alene de troende Bønder, af hvor forskjellig Farve de end ellers ere, der dele den med dem, men overhoved hele vor Bondestand, naar det lægges den paa Sinde, hvad det er for en Forandring, der stiles paa, ja selv den Deel af dem, som har skrevet Petitioner under om Indskrænkning i Kongens Magt, nærer i Almindelighed den samme Følelse; men hos de "*stærke Jyder*" er den dog kjendelig fremtrædende, og dersom man skulde ønske de Radikale helbredede for den Grille, at det er i *Folkets* Navn de forlange Kongens Magt indskrænket, da maatte man ønske dem et længere Ophold mellem de stærke Jyder, som sikkert kunde bringe dem ud af den Vildfarelse, hvori de daglig leve og skrive.

Kjøbenhavn, 1841.⁸

Jac. Chr. Lindberg.

Referencer

Lindberg, J. C. (2014). "De stærke Jyder", *Reiseminder af Jac. Chr. Lindberg. I Kirkehistorisk Folkelæsning: Ugeskrift for lutherske Christne, Nr. 1-26* (s. 10–69). <https://www.kb.dk/e-mat/dod/11010800592B.pdf> (Oprindelig udgivet 1870)

Lindhardt, P. G. (2014). J C. Lindberg. I *Dansk Biografisk Leksikon på lex.dk*. https://biografiskeleksikon.lex.dk/J.C._Lindberg

Billede

Det kongelige Bibliotek. <https://kb-images.kb.dk/DAMJP2/DAM/Samlingsbilleder/0000/458/675/DP014773/full/full/0/native.jpg>

⁸ Første gang udgivet i Lindbergs tidsskrift *Dannebrog* 1841